

შინადაგი, ბანკაგი, ბირჟაგი

საქართველოში ბიზნეს სუბიექტების საქმიანობაზე ვალუტის კურსის ცვალებადობის გავლენა და პრევენციული ღონისძიებების ანალიზი

გიორგი აბუსელიძე,
ეკონომიკის დოქტორი,
შოთა რუსთაველის სახელმწიფო
უნივერსიტეტის პროფესორი

გიორგი ქათამაძე,
შოთა რუსთაველის სახელმწიფო
უნივერსიტეტის დოქტორანტი

რეზიუმე

ვალუტის კურსის არამდგრადობა და ცვალებადობა უმთავრესი პრობლემაა საქართველოში. მკვეთრი და სწრაფი ტემპებით ვალუტის კურსის ცვალებადობა იწვევს რიგი საკითხების ფორს-მაჟორულ სიტუაციებში განხილვას და სწრაფი გადაწყვეტილების მიღების აუცილებლობას, განსაკუთრებით მათთვის ვისი ყოველდღიური საქმიანობა ვალუტასთან არის დაკავშირებული. ასევე ფაქტია ეს ცვალებადობა პირდაპირპროპორციულად აისახება მოსახლეობის ყოველდღიურ ცხოვრებაზე, დოლარის კურსის ზრდასთან ერთად იზრდება სამომხმარებლო ფასები.

ვალუტის კურსზეა დამოკიდებული საგარეო ვაჭრობის მთელი სისტემა, სწორედ ვალუტის კურსის მიხედვით ახდენენ ფასების სტაბილიზაციასა და დადგენას როგორც იმპორტიორები ასევე ექსპორტიორები, ამიტომაც ცვალებადი და არასტაბილური ვალუტის კურსი დიდ გავლენას ახდენს ქვეყნის ეკონომიკურ განვითარებაზე.

საკვანძო სიტყვები: ვალუტის კურსი, ბიზნეს სუბიექტები, ეკონომიკის განვითარება, კრიზისი, იმპორტი, ექსპორტი, სტრატეგია, კონვერტაცია.

ძირითადი ტექსტი

ნაშრომის მიზანია მოვახდინოთ ვალუტის კურსის ცვალებადობის (მხოლოდ ეროვნული ვალუტის გაუფასურებისა და უცხოური ვალუტის კურსის ზრდის პირობებში) გავლენის ანალიზი ბიზნეს სუბიექტებზე, რომლებიც საქმიანობენ საქართველოში, ასევე მოვახდინოთ იმ მეთოდებისა და სტრატეგიების გაანალიზება, რომელთაც კომპანიები აქტიურად იყენებენ მერყევი და არასტაბილური ვალუტის კურსის დროს.

ზოგადი ფაქტორების ანალიზი. საქართველოს ორგანული კანონით საქართველოს ეროვნული ბანკის შესახებ ვკითხულობთ: „ლარი არის გადახდის ერთადერთი კანონიერი საშუალება საქართველოს ტერიტორიაზე, გარდა თავისუფალი ინდუსტრიული ზონებისა, თავისუფალი ვაჭრობის პუნქტებისა ან/და ეროვნული ბანკის მიერ განსაზღვრული შემთხვევებისა“. (4)

მიუხედავად კანონის ამ იმპერატიული ნორმისა, უცხოური ვალუტის გავლენა საქართველოს ეკონომიკაზე საკმაოდ მაღალია და უნდა აღინიშნოს, რომ ამას განაპირობებს ძირითადი მსხვილი სავაჭრო ოპერაციების უძრავი თუ მოძრავი ქონების ყიდვა-გაყიდვის, ქირავნობის, გირავნობის, სასესხო გარიგებების და სხვათა უცხოურ ვალუტაში წარმოება. შესაბამისად ვალუტის ცვალებადობა ადეკვატურად და პირდაპირპროპორციულად აისახება ზემოაღნიშნულ ოპერაციებზე. რაც შეეხება ზოგადად ვალუტის კურსს და მის განსაზღვრას, „თავისუფალი ბაზრის პირობებში გაცვლითი კურსის განსაზღვრა ხდება ვალუტაზე მოთხოვნა-მიწოდების ურთიერთქმედებით. გრძელვადიან პერიოდში გაცვლითი კურსის დინამიკაზე გავლენას ახდენს ისეთი ფაქტორები, როგორებიცაა შედარებითი ფასების დონეები, სავაჭრო ბარიერები, ადგილობრივ და იმპორტირებულ საქონელზე მომხმარებლის განსხვავებული პრეფერენციები და პროდუქტიულობა. შესაბამისად, მოვლენები,

რომლებიც აღნიშნული ფაქტორების ცვლილებას განაპირობებს ასევე აისახება გაცვლითი კურსის ცვლილებაში, რომელიც შეიძლება იყოს როგორც დროებითი, ასევე პერმანენტული ხასიათის.“ (1, გვ: 42-60)

მოქმედი გაცვლითი კურსი მთლიანად განისაზღვრება სავალუტო ბაზრის მიერ, რომელიც შედგება კომერციული ბანკებისგან, საინვესტიციო ფონდებისგან და იმ კორპორაციებისა თუ ინდივიდებისგან, რომელთა ინტერესში უცხოური ვალუტის ყიდვა-გაყიდვა შედის. (5)

ფული განაგებს ფინანსებს, ისევე როგორც ფინანსები არეგულირებს ეკონომიკას. თანამედროვე ძლიერ ფინანსიალიზებულ ეკონომიკაში, რომელიც ეყრდნობა სესხს, ფული არ არის მხოლოდ „ვუალი“ საყოფაცხოვრებო ოპერაციებში, როგორც ნეოკლასიკურ თეორიას მიაჩნია, მაგრამ არის კონსტიტუციური მთელი ეკონომიკისათვის, არა მხოლოდ აძლევს ტრანზაქციების შესაძლებლობას, არამედ დაფინანსების და უფრო ხშირად აღემატება წინასწარ დაფინანსებას, ინვესტირებას და მოხმარებას. ფულის გაცემას აქვს როგორც წინასწარი განმანაწილებლობითი ასევე წინა სადისტრიბუციო ფუნქცია. (10)

მიუხედავად ქვეყნის შიგნით არსებული სხვადასხვა ფაქტორისა, „ეროვნული სავალუტო სისტემა მჭიდრო კავშირშია მსოფლიო სავალუტო სისტემასთან საერთაშორისო სავალუტო ურთიერთობების ორგანიზების ფორმით, რომელიც განმტკიცებულია სახელმწიფოთაშორისი ხელშეკრულებებით.“ (12)

საგარეო ვაჭრობა, განსაკუთრებით ექსპორტი, ქვეყნის სავალუტო პოლიტიკის მნიშვნელოვანი ნაწილია, ვინაიდან სწორედ ის არის პირდაპირი არხი უცხოური ვალუტის შემოდინებისა, შესაბამისად ვალუტის ცვალებადობის ეკონომიკაზე გავლენის ანალიზის დროს მნიშვნელოვანია ბოლო პერიოდის საგარეო ვაჭრობის მონაცემების განხილვა.

საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის მონაცემებით 2016 წელს საქართველოს საგარეო სავაჭრო ბრუნვამ 11 966 მლნ. აშშ დოლარი შეადგინა, რაც წინა წლის მაჩვენებელზე 20%-ით მეტია.

უარყოფითმა სავაჭრო ბალანსმა შეადგინა 7 738 მლნ. აშშ დოლარი და სავაჭრო ბრუნვის 65% დაიკავა. საქართველოს სავაჭრო პარტნიორი ქვეყნების რიცხვი 137 ქვეყნით განისაზღვრა, საიდანაც დადებითი სავაჭრო ბალანსი დაფიქსირდა 44 ქვეყანასთან.

– ექსპორტი შემცირდა 4%-ით და 2 114 მლნ. აშშ დოლარი შეადგინა

– იმპორტი გაიზარდა 27%-ით და 9 852 მლნ. აშშ დოლარით განისაზღვრა

დიაგრამა N1 (საგარეო სავაჭრო ბრუნვის დინამიკა (7))

წლები	2008წ	2009წ	2010წ	2011წ	2012წ	2013წ	2014წ	2015წ	2016წ
ბრუნვა	7797	5609	6913	9259	10413	10433	11463	9935	11966
ზრდის ტემპი(%)	21%	-28%	23%	33%	13%	5%	5%	-13%	20%
ექსპორტი	1495	1134	1677	2186	2377	2911	2861	2205	2114
ზრდის ტემპი(%)	21%	-24%	48%	31%	8%	22%	-1,7%	-23%	-4%
იმპორტი	6302	4476	5236	7072	8056	8023	8602	7730	9852
ზრდის ტემპი(%)	21%	-29%	17%	34%	14%	-0,2%	7%	-10%	27%
საღდო	-4806	-3342	-3559	-4886	-5680	-5112	-5741	-5525	-7738

როგორც დიაგრამაზე ვხედავთ, ბოლო წლებში (2014, 2015, 2016წ) ექსპორტი შემცირებულია, შესაბამისად ამ კუთხითაც (საგარეო ვაჭრობიდან) უცხოური ვალუტის შემოღინება შემცირებულია. მსგავსი ფაქტორები საერთო ჯამში ქმნის კომპლექსურად აქტორების ჯგუფს, რომლებიც აქტიურად ზემოქმედებენ ქვეყნის სავალუტო პოზიციებზე.

აქვე უნდა გამახვილდეს ყურადღება კიდევ ერთ ფაქტორზე-ტურიზმზე, ვინაიდან ასევე ტურიზმი არის სფერო, სადაც

პირდაპირი გზით ხდება უცხოური ვალუტის შემოღინება. ტურიზმში შემდეგი სტატისტიკაა:

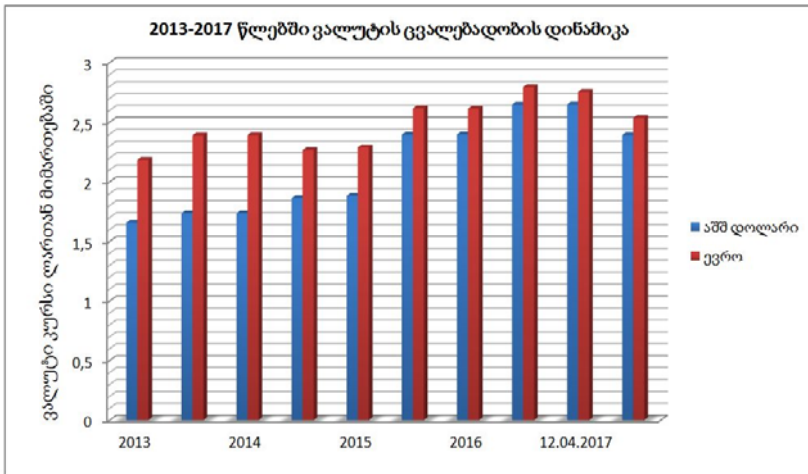
დიაგრამა N2
(ვიზიტორთა რაოდენობა ბოლო 5 წლის განმავლობაში (8))

წელი	2012	2013	2014	2015	2016
საერთაშორისო ვიზიტორების რაოდენობა	4.428.221	5.392.303	5.515.559	5.901.094	6.350.825
საერთაშორისო ტურისტების (24 საათი და მეტი) რაოდენობა	1.789.592	2.065.296	2.229.094	2.281.971	2.714.773
საერთაშორისო ტურისტების წილი მთლიან რაოდენობაში	40.4%	38.3%	40.4%	38.7%	42.7

შეიძლება ითქვას, რომ ბოლო სამი წლის განმავლობაში სტაბილური მატება არის საერთაშორისო ვიზიტორების კუთხით, დაახლოებით ნახევარი მილიონი ვიზიტორი წლის განმავლობაში. ეს მონაცემიც მნიშვნელოვანია ჩვენთვის, რადგან ვალუტის მკვეთრი რყევის ანალიზისას ეს ფაქტორიც იქნას გათვალისწინებული როგორც უცვლელი/სტაბილური ფაქტორი.

მეორე მსოფლიო ომის შემდეგ სავალუტო რისკის დაზღვევის მიზნით გამოიყენებოდა ოქროსა და სავალუტო დათქმები. ოქროს დათქმა-დაცვითი დათქმის სახეობაა, რომელიც ემყარება გადასახდელი ვალუტის ოქროს ღირებულებასთან მიმართებაში დათვლას შეთანხმების დადების დღეს და შესრულების დღეს ოქროს ღირებულების პროპორციულად გადაანგარიშებას.

დიაგრამა N3
(ბოლო 5 წლის ვალუტის ცვალებადობის დინამიკა (6))

სავალუტო რისკის დაზღვევის მსოფლიო პრაქტიკა. პირ-დაპირი ოქროს დათქმის დროს ვალდებულების თანხა ესადაგებოდა ოქროს წონით ღირებულებას (მეორე მსოფლიო ომის დროს 1 ტ ხორბალი უდრიდა 65-70 გრ სუფთა ოქროს) იყო ასევე ირიბი ოქროს დათქმა-როცა ვალდებულების თანხა გადაანგარიშდებოდა ოქროს ფასის შემცირების პროპორციულად, გადასახდელი თანხა მატულობდა ოქროს ფასის კლებასთან ერთად ან იკლებდა ოქროს ფასის მატების შემთხვევაში. ზოგიერთ ქვეყანაში ოქროს დათქმის გამოყენება აკრძალული იყო კანონმდებლობით (12).

როცა არის საშიშროება მსოფლიო ფინანსური სისტემის კრიზისისა, გლობალური საერთაშორისო სავალუტო-ფინანსური სისტემების წესები ხდება გარდაუვალი. კავშირი ეროვნულ საფინანსო-საკრედიტო მოვლენებსა და ფინანსურ რყევებს შორის არის: ფასებს შორის ინფლაციური ან დეფლაციური ცვალებადობა, ვალუტის კურსის მკვეთრი ცვალებადობა როგორც ეროვნული ვალუტის გაუფასურება, ვალუტის გაცვლითი

კურსის კრიზისი ვრცელდება ერთი ქვეყნიდან მეორეზე, რომელიც ემუქრება სისტემურ კრიზისში გადაზრდას, ფინანსური კრიზისი, რომელიც გამოხატულია ერთი ქვეყნის ფინანსური ცენტრის მეორეში გადატანით ან ბანკების გადატანით ერთი ქვეყნიდან მეორეში. (11)

2008 წლის დასაწყისში გარდაუვალი ჩანდა დოლარის კრიზისი. ვალუტა თითქმის ყველა ფრონტზე თმობდა პოზიციებს. დოლარის კურსის ვარდნის ძირითად მიზეზად შეიძლება დასახელდეს აშშ-ის მაკროეკონომიკური მაჩვენებლების გაუარესება. მაგრამ, როდესაც აშშ-ში კრიზისი ძალას იკრებდა, ბაზრის პრიორიტეტები შეიცვალა და აშშ-ის ვალუტამ მოახდინა ყველა ადრინდელი დანაკარგების კომპენსირება. ბოლო სამი წლის განმავლობაში განწყობის გლობალური ცვლილება არაერთხელ მოხდა, თანაც, იყო მომენტები, როდესაც ამერიკული ეკონომიკა ავლენდა გაჯანსაღების ნიშნებს, ხოლო დოლარი უფასურდებოდა. 2011 წლის შემოდგომაზე, როდესაც სულ უფრო მწვავედებოდა მსოფლიო ეკონომიკური კრიზისი, დოლარი კვლავ „ფორმაში“ იყო. თუ ამერიკაში ჯერ-ჯერობით კვლავ პრობლემებია, მაშინ ლოგიკურად ისმის კითხვა: რატომ იზრდება დოლარის კურსი კრიზისის დროს? აქ ყველაფერი საკმაოდ მარტივადაა. ფინანსურ ბაზარზე არსებული კრიზისი ინვესტორებს აიძულებს რისკიანი აქტივებიდან ფინანსური რესურსები გადაიტანონ შედარებით უსაფრთხო აქტივებში. დოლარი იაპონურ იენასთან და შვეიცარიულ ფრანკთან ერთად ტრადიციული ვალუტაა, რომელიც თავშესაფრის ფუნქციას ასრულებს. სწორედ ეს ახდენს აშშ-ის ვალუტაზე მოთხოვნის ზრდის პროვოცირებას, რაც უზრუნველყოფს კიდევ მის სიმყარეს. (2, გვ: 61-65)

მეცნიერების ნაწილი (მაგ: რობერტ მუნდელი) სავალუტო პრობლემის გადაჭრის საშუალებად ერთიან მსოფლიო ვალუტას/ფულს ასახელებენ, თუმცა ამ საკითხთან დაკავშირებით ჩვენთვის მისაღებია ქართველი მეცნიერის იზოლდა ქილაძის მოსაზრება: „...ქალაქის ფული ანუ ფულის ნიშანი მის ქვეყანაში უხილავად, მაგრამ რეალურად შექმნილი „მწარმოებ-

ლურობის“ ანუ ეკონომიკური ნაღვანის ხარისხის ერთეულის ხილული წარმომადგენელი და საზომია. რამდენადაც მაღალგანვითარებული, ჰუმანური და კულტურულია ერი, მით უფრო მაღალი მსყიდველობითი ძალა გააჩნია მის საერთო ეკონომიკურ ნაღვანის (ძალისხმევის) ერთეულს, ანუ ფულს და პირიქით. ამიტომ, აუცილებელია ყველა ქვეყანას საკუთარი ფულის ნიშანი ანუ ვალუტა გააჩნდეს, რათა ქვეყანაში შექმნილი ღირებულება (ფიზიკური და გონებრივი ძალისხმევა)...სამართლიანად გადაიცვალოს სხვა ქვეყნების მიერ შემქნილ ღირებულებაზე (ფიზიკურ და გონებრივ ძალისხმევაზე)...ერთიანი მსოფლიო ვალუტის დაბეჭდვა მცდარი კურსია. არაკონზომიერია. ერთიანი ვალუტა მსოფლიო ფულის ჩამოალიბება-წარმოშობის ევოლუციურ, ბუნებრივ პროცესებს შეაფერხებს. იგი წარმოშობს მრავალ გადაუჭრელ პრობლემას, კერძოდ: უარყოფს მსოფლიოს დემოკრატიული განვითარების კონცეფციას; ზღუდავს სახელმწიფოთა სუვერენიტეტს; გააქრობს ეროვნულ და შესაბამისად, საერთაშორისო პასუხისმგებლობებს, რითაც საყოველთაო ნიჰილიზმს დაამკვიდრებს; პერმანენტულ ხასიათს მისცემს მსოფლიო ეკონომიკურ კრიზისებს. ყოველივე ამის შედეგად მსოფლიო მოექცევა საყოველთაო ფინანსური და უნდობლობისა და ქაოსის „ჯადოსნურ წრეში“, საიდანაც გამოსვლა სულ უფრო შეუძლებელი გახდება.“ (3, გვ:330-331)

ყველა ზემოაღნიშნული მონაცემებით შესაძლებელია დავადგინოთ ბიზნეს სუბიექტებზე ვალუტის კურსის ცვალებადობის გავლენის ძირითადი მახასიათებლები, ასევე გააანალიზოთ იმ ღონისძიებების სტრატეგია, რომელებსაც კომპანიები ახორციელებენ რისკების პრევენციისა თუ მათი მართვის დროს, ასევე დავადგინოთ თუ რა ეფექტი აქვს ამ ღონისძიებებს და საბოლოოდ კომპლექსურად განვსაზღვროთ ვალუტის ცვალებადობის გავლენა ბიზნეს სუბიექტებზე და ზოგადად ეკონომიკაზე.

ბიზნეს სუბიექტების/კომპანიების ანალიზი. იმისათვის, რომ დავგვედგინა ვალუტის კურსის ცვალებადობის გავლენა

ბიზნეს სუბიექტებზე და მოგვეხდინა მათ მიერ დაგეგმილი პრევენციული ღონისძიებების ანალიზი, კვლევის ფარგლებში მოხდა ჯამში 30 მდე ბიზნეს კომპანიის გამოკითხვა აჭარაში, სეგმენტები: ვაჭრობა, წარმოება, დისტრიბუცია, ექსპორტი, მომსახურება.

კომპანიების შერჩევის პროცესში გათვალისწინებული იყო:

- წლიური ფულადი ნაკადების ბრუნვა;
- ბიზნესის აქტივების, საბალანსო მონაცემების მოცულობა

(მცირე, საშუალო და დიდი).

იმისათვის რომ გაგვერკვია ძირითადი ტენდენციები, გამოყენებულ იქნა კვლევის რაოდენობრივი მეთოდი, წინასწარ მომზადებული კითხვარით მოხდა კომპანიების წარმომადგენელთა ანკეტირება.

მასალების მოპოვების დროს ყურადღება გამახვილებული იყო შემდეგ საკითხებზე:

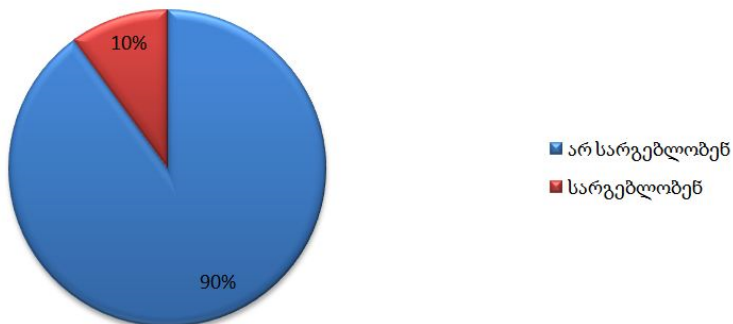
- ბიზნესზე ვალუტის ცვალებადობის გავლენა;
- სესხის არსებობა უცხოურ ვალუტაში;
- ბრუნვის მოცულობის ცვლილება ბოლო სამი წლის განმავლობაში;
- ვალუტის ცვალებადობის გავლენისგან დაცვის მექანიზმები.

რაოდენობრივი მეთოდით მიღებულ შედეგებში ხარვეზების აღმოსაფხვრელად, ასევე გამოყენებულ იქნა შედარებითი მეთოდი ინტერვიურება, რომლითაც მოხდა საკითხების უფრო სიღრმისეულად დაზუსტება. **შედეგები შემდეგნაირად გამოიყურება:** (იხ. დიაგრამა 4).

კომპანიების 90% ერთმნიშვნელოვნად უპასუხა, რომ მიმდინარე საქმიანობისას არ სარგებლობენ საკონსულტაციო მომსახურებებით და მხოლოდ აუდიტირებისას ან საგადასახადოსთან დაკავშირებული პრობლემებისას უხდებათ მათთან კონსულტაცია. კომპანიების 10% ხანდახან გადის ერთჯერად ფინანსურ კონსულტაციებს, თუმცა სტაბილური/ინტენსიური ხასიათი ამას არ აქვს.

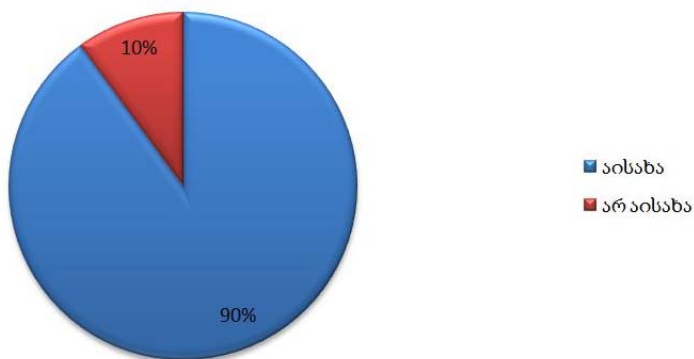
დიაგრამა N4

სარგებლობენ თუ არა ბიზნეს კომპანიები კვალიფიციური ფინანსური საკონსულტაციო კომპანიების მომსახურებით

დიაგრამა N5

აისახა თუ არა ვალუტის კურსის ცვალებადობა ნეგატიურად ბიზნესზე და რა კუთხით

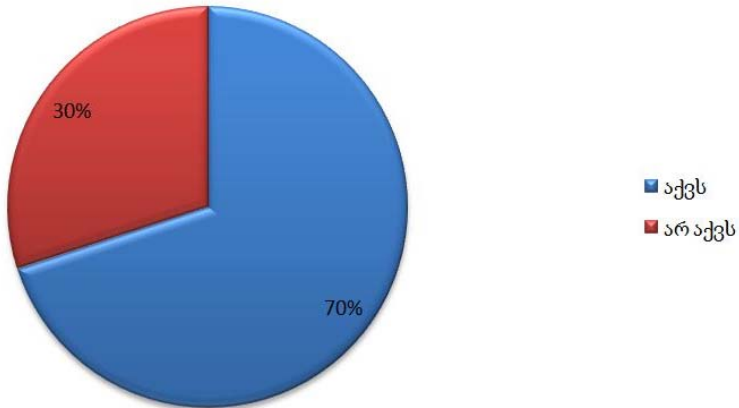

კომპანიების 90%-მა ერთმნიშვნელოვნად უპასუხა, რომ ვალუტის კურსის ცვალებადობა ნეგატიურად აისახა მათ ბიზნესზე, კერძოდ კომპანიის ფინანსური ნაკადების ბრუნვის ზრდა შეჩერებულია.

კომპანიებუი 10% პასუხობს, რომ ბიზნესზე უმნიშვნელო გავლენა იქონია ვალუტის კურსმა

დიაგრამა N6

აქვს თუ არა კომპანიას სესხი უცხოურ ვალუტაში

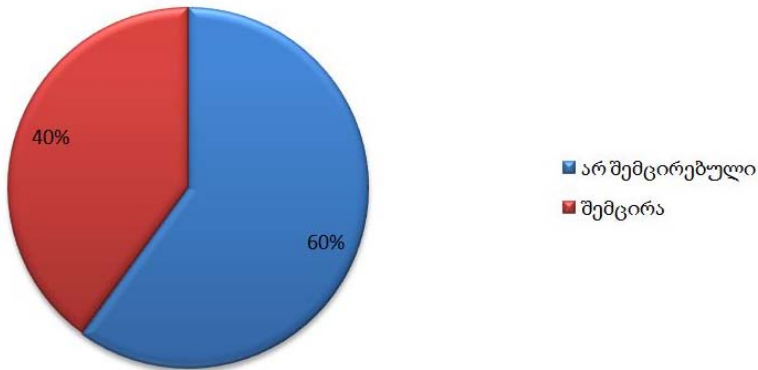

კომპანიებუი 100% სარგებლობს სესხით ამათგან 70% უცხოურ ვალუტაში. კომპანიები სესხებთან დაკავშირებით აღნიშნავენ, რომ მათ უწევთ დოლარის შეძენა ლარში, თუმცა სესხის გადავადებაზე ან ვადის ცვალეზადობაზე არ ფიქრობენ, ასევე სესხის ლარში კონვერტაციისათვის ბანკს მიმართა კვლევის ფარგლებში გამოკითხული კომპანიებიდან მხოლოდ ორმა კომპანია¹, აქვე მოხდა დამატებითი კითხვის დასმა, თუ რატომ არ სურთ დანარჩენ კომპანიებს სესხის ლარში კონვერტირება, მათ აღნიშნეს, რომ აქვთ ლარის დასტაბილურებისა და დოლარის კურსის კლების იმედი, ამიტომ არ სურთ კიდევ უფრო დაზარალდნენ კონვერტაციების შედეგად.

1 აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ ამ კომპანიების უცხოურ ვალუტაში სესხების კონვერტაციას არანაირი კავშირი არ აქვს ე.წ. გალარების პროგრამის ფარგლებში არსებულ შეთავაზებებთან, ვინაიდან საქართველოს მთავრობის 2017 წლის 11 იანვრის N1 დადგენილება ეხებოდა საქართველოს მოქალაქე ფიზიკურ პირებს.

დიაგრამა N7

შემცირდა თუ არა კომპანიის ბრუნვა ბოლო სამი წლის განმავლობაში

კომპანიების 40% აფიქსირებს, რომ ბრუნვები შემცირებულია, თუმცა არც თუ ისე დიდი მოცულობით, მაგრამ შემცირებულია მოგება, ვინაიდან კონვერტაციის შედეგად მიღებული ზარალი პირდაპირპროპორციულად აისახა კომპანიის მოგებაზე.

და მთავარი შეკითხვა: რა ღონისძიებები დაიგეგმა/გატარდა ამ გავლენის შესამცირებლად? შეკითხვის მიზანი იყო იმ სტარატეგიებისა და მეთოდების გარკვევა, რომლითაც კომპანიების მოცემულ შემთხვევაში ცდილობენ რისკების პრევენციას და მათთან გამკლავებას პრეცედენტული, აპრობირებული ღონისძიებებით.

პასუხები შემდეგია: (იხ ცხრილი. გვ 53)

ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, შეიძლება შემდეგი დასკვნების გამოტანა, კერძოდ:

- ვალუტის კურსის ცვალებადობა პირდაპირპროპორციულად მოქმედებს ბიზნეს სუბიექტების საქმიანობაზე, ინვეს მათი მართვის სტრატეგიის ცვლილებას, კომპანიას უხდება საგანგებო მეთოდების შემუშავება, რომელიც დაეხმარება მას კრიზისის თავიდან აცილებაში.

დაგეგმილი და გატარებული ღონისძიება	შედეგი
მაქსიმალურად შეამცირეს დებიტორებზე გრძელვადიანი გადახდის პირობით საქონლის გაცემა	• მოკლევადიან პერიოდში დაბრუნებული საქონლის საფასური ლარში საშუალებას აძლევს დროულად მოახდინოს კონვერტირება და აიცილოს სამომავლო ვალუტის ცვალებადობის რისკი
დებიტორებთან დააფიქსირონ ვალდებულება აშშ დოლარის ექვივალენტში	• ამ შემთხვევაში მთლიანად ირიცხება ვალუტის ცვალებადობის შედეგად ზარალის რისკი, თუმცა ამ პირობას არ თანხმდება ყველა კლიენტი
უცხოეთიდან შემოსატანი საქონლისათვის საჭირო თანხას აკონვერტირებენ და უცხოურ ვალუტაში ათავსებენ ანგარიშზე უფრო ხშირი პერიოდულობით (აღრე თუ აგროვებდნენ 15-20 დღის განმავლობაში და შემდეგ აკონვერტირებდნენ ახლა კონვერტაციებს აკეთებენ უფრო ხშირად 5-10 დღეში)	• ეძლევა საშუალება დროულად მოახდინოს კონვერტირება და აიცილოს სამომავლო ვალუტის ცვალებადობის რისკი.
ავანსად ლარში ჩარიცხულ თანხებს აკონვერტირებენ იმავე დღეს	• ეძლევა საშუალება დროულად მოახდინოს კონვერტირება და აიცილოს სამომავლო ვალუტის ცვალებადობის რისკი.
ახდენენ მომწოდებელთან საქონლის ფასის კორექტირებას ან პოულობენ ახალი მომწოდებელს	• შედარებით რთული მეთოდი რისკების დაზღვევის და ფაქტიურად უხდება ბიზნესში დიდი კორექტირებების შეტანა, ამიტომ შედარებით უფრო ხშირია ფასის უმნიშვნელო კორექტირება ვიდრე მომწოდებლის შეცვლა.
სესხი ჩაანაცვლა შედარებით იაფი საბანკო გარანტიით	• ამ მეთოდს იყენებს გამოკითხული კომპანიების 10%, კერძოდ უცხოურ მომწოდებელთან წარადგინა საბანკო გარანტია, რომლის საპროცენტო განაკვეთი სესხის განაკვეთთან შედარებით თითქმის განახევრებულია, შესაბამისად ყოველთვიური საპროცენტო გადასახადი გაუნახევრდა.

• განხილული ბიზნეს სუბიექტების მონაცემებით ვნახეთ, რომ კომპანიები ძირითადად ცდილობენ საკუთარი რესურსებითა და პრაქტიკულად აპრობირებული მეთოდოლოგიით გაუმკლავდნენ კურსის ცვალებადობას, კომპანიების მსგავსი რისკებისგან დაზღვევის სახელმწიფო სტრატეგია ან პროგრამა არ არსებობს.

• კომპანიები არ სარგებლობენ კვალიფიციური ფინანსური კონსულტანტების-კრიზის მენეჯერების მომსახურებით და ძირითადად კონსულტაციებს ბუღალტრებისა და შიდა მენეჯერებისაგან იღებენ. ეს განაპირობებს იმას, რომ ისინი ვერ იღებენ კვალიფიციურ კონსულტაციას თუმცა ამ პრობლემების მენეჯმენტისათვის არსებობს სხვადასხვა ფინანსური კონსულტანტები/ორგანიზაციები.

• კომპანიებს არ გააჩნიათ ფორს მაჟორულ სიტუაციებზე ორიენტირებული სტრატეგია და შესაბამისად ნებისმიერ სავალუტო რყევას მათი კომპანიის მართვა გადაყავს სპონტანურ ინტუიციურ გადაწყვეტილებებზე დაყრდნობილი.

ბიზნეს სუბიექტები და მათი აქტივობის შედეგები არის ქვეყნის ბიუჯეტის შემოსულობების მნიშვნელოვანი ნაწილი, ამიტომ კერძო ბიზნესის განვითარება და მისი დაცვა კრიზისისაგან, დღითი დღე უფრო მნიშვნელოვანი ხდება არამხოლოდ მეწარმეთათვის, არამედ ასევე სახელმწიფოსთვისაც.

ბიზნეს აქტივობის საერთო სურათისათვის თუ სტატისტიკურ მონაცემებს გადავხედავთ, ბიზნეს სუბიექტების რაოდენობა საკმაოდ ბევრია საქართველოში, მაგრამ აქვე გასათვალისწინებელია ის ფაქტი, რომ აქტიური ბიზნეს სუბიექტების მოცულობა რეგისტრირებულთან მიმართებაში საკმაოდ მცირეა, კერძოდ ჯამში რეგისტრირებული სუბიექტებიდან მხოლოდ 26,4%-ია აქტიური. (9)

კომპანიების უდიდესი ნაწილი იმპორტულ საქონელზეა დამოკიდებული და შესაბამისად ქვეყნიდან უცხოური ვალუტის გადინება საკმაოდ მაღალია, ექსპორტიორი კომპანიები ქვეყანაში არის ძალიან მცირე (იხ. დიაგრამა N3) და შესაბამისად ამ მხრივ ვერ ხდება ბაზრის უცხოური ვალუტით გამდიდრება.

ბიზნეს სუბიექტების აქტიურობა დამოკიდებულია სხვადა-

დიაგრამა N8

ორგანიზაციულ-სამართლებრივი ფორმა	სუბიექტთა რაოდენობა	აქტიური	%
სულ	652046	172532	100
კომერციული იურიდიული პირები	205862	67073	31.6
სოლიდარული პასუხისმგებლობის საზოგადოება (სპს)	2763	295	0.4
კომანდიტური საზოგადოება	186	28	0.0
შეზღუდული პასუხისმგებლობის საზოგადოება (შპს)	195604	65659	30.0
სააქციო საზოგადოება	2489	873	0.4
კოოპერატივი	4820	218	0.7
არასამეწარმეო (არაკომერციული) იურიდიული პირები	24437	3589	3.7
ინდივიდუალური მეწარმე	412581	98288	63.3
სხვა	3312	906	0.5
საჯარო სამართლის სუბიექტები	5854	2676	0.9

სხვა ფაქტორებზე, მაგრამ ძირითადი რაც წარმატებულ ბიზნესს სჭირდება არის ხელსაყრელი ეკონომიკური გარემო, რაც თავის თავში მოისაზრებს: ქვეყნის დადებით საერთაშორისო იმიჯს, სტაბილურ პოლიტიკურ გარემოს, მიმზიდველ ბიზნეს რეგულაციებს, სახელმწიფო პროგრამების ორიენტირს ბიზნესის განვითარებისათვის და სახელმწიფო ინსტიტუტების გამართულ მუშაობას.

კომპანიების წარმატებასა და განვითარებაზე გარდა ვალუტის კურსის ცვალებადობისა ასევე უარყოფითად მოქმედებს მაღალი საპროცენტო განაკვეთები სესხებზე, არათანაბარი კონკურენტული გარემო, არაოფიციალური/არაფორმალური ინსტიტუტები, ქვეყნის მუდმივად ცვლადი პოლიტიკური ორიენტირი და სხვა.

ეროვნული ვალუტის გაუფასურება იწვევს პირველად მოხმარების პროდუქციის ფასის ზრდას, შესაბამისად კლებულობს გაყიდვების მოცულობა, რაც პირდაპირ ამცირებს შემოსავლებს როგორც კომპანიებში ასევე ქვეყნის ბიუჯეტში, ეს ყველაფერი კი კომპლექსურად ზიანს აყენებს და აფერხებს ქვეყნის ეკონომიკურ განვითარებას.

დასკვნა

კვლევის შედეგებმა გვაჩვენა, რომ:

- ვალუტის კურსის ცვალებადობა პირდაპირპროპორციულად მოქმედებს ბიზნეს სუბიექტების საქმიანობაზე, ინვესტ მათი მართვის სტრატეგიის ცვლილებას.

- კომპანიები ძირითადად ცდილობენ საკუთარი რესურსებითა და პრაქტიკულად აპრობირებული მეთოდოლოგიით გაუმკლავდნენ კურსის ცვალებადობას.

- კომპანიების სავალუტო რისკებისგან დაზღვევის სახელმწიფო სტრატეგია ან პროგრამა არ არსებობს.

- კომპანიები არ სარგებლობენ კვალიფიციური ფინანსური კონსულტანტების-კრიზის მენეჯერების მომსახურებით

- კომპანიებს არ გააჩნიათ ფორს მაჟორულ სიტუაციებზე ორიენტირებული სტრატეგია

ამრიგად, ბიზნეს სუბიექტები წარმატების მისაღწევად მაქსიმალურად ადაპტირებული უნდა იყვნენ ბიზნეს გარემოსთან, თუმცა ბიზნეს გარემო მუდმივად ცვალებადია სხვადასხვა ფაქტორების ზემოქმედების გამო, სწორედ ამიტომ კომპანიის, მისი მენეჯმენტის უმთავრესი ამოცანა უნდა იყოს:

- ქვეყანაში მიმდინარე პროცესებზე მუდმივი ყურადღება/კონცენტრაცია;

- ნებისმიერი ცვლილების ადეკვატურად ასახვა/ადაპტირება კომპანიის საქმიანობაში.

როცა ბიზნეს აქტივობა მაღალია, ადეკვატურად იზრდება დასაქმების შესაძლებლობა, დასაქმებული მოსახლეობა აუმჯობესებს ქვეყნის სოციალურ ფონს, ვითარდება ქვეყნის ინფრასტრუქტურა, ეკონომიკა და ყოველივე ეს კი პირდაპირპროპორციულად მოქმედებს ქვეყნის განვითარებაზე.

ლიტერატურა

1. ბაიაშვილი, თ., სავალუტო პოლიტიკა საქართველოს ეკონომიკისათვის; ჟურნალი ეკონომიკა და საბანკო საქმე; 2015წ, ტომი 3, N3. გვ.42-60

2. ჩიქოვაძე, მ., მსოფლიო ეკონომიკური კრიზისის მორიგი

ტალღა და მისი გავლენა საქართველოზე, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, გლობალიზაცია, საერთაშორისო ბიზნესის თანამედროვე პრობლემები და განვითარების ტენდენციები საერთაშორისო სამეცნიერო-პრაქტიკული კონფერენცია 6-7 აპრილი, 2012 წელი, გვ.61-65.

3. ჭილაძე, ი., მსოფლიოს ერთიანი ვალუტის პრობლემური საკითხები, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, გლობალიზაცია, საერთაშორისო ბიზნესის თანამედროვე პრობლემები და განვითარების ტენდენციები საერთაშორისო სამეცნიერო-პრაქტიკული კონფერენცია 6-7 აპრილი, 2012 წელი, გვ: 330-331

4. საქართველოს ორგანული კანონი საქართველოს ეროვნული ბანკის შესახებ, მუხლი 34, პუნქტი 2; თბილისი, 2009 წლის 24 სექტემბერი. N 1676 – III.

საქართველოს ეროვნული ბანკი, სავალუტო პოლიტიკა და რეზერვების მართვა, <https://www.nbg.gov.ge/index.php?m=521>. (21.02.2017)

5. საქართველოს ეროვნული ბანკი, ლარის მიმართ უცხოური ვალუტების გაცვლის ოფიციალური კურსები, <https://www.nbg.gov.ge/index.php?m=582&lng=geo>. (21.02.2017)

6. საქართველოს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრო, საქართველოს საგარეო ვაჭრობა 2016 წელი; <http://economy.ge/ge/economic-sectors/trade>

7. საქართველოს ტურიზმის ეროვნული ადმინისტრაცია, საერთაშორისო ვიზიტორების რაოდენობა, ოფიციალური ვებ-გვერდი

8. <http://gnta.ge/ge/2016-%E1%83%AC%E1%83%94%E1%83%9A%E1%83%A1-%E1%83%A1%E1%83%90%E1%83%94%E1%83%A0%E1%83%97%E1%83%90%E1%83%A8%E1%83%9D%E1%83%A0%E1%83%98%E1%83%A1%E1%83%9D-%E1%83%95%E1%83%98%E1%83%96%E1%83%98%E1%83%A2/>

9. საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური, ბიზნეს რეგისტრირებული ორგანიზაციულ-სამართლებრივი ფორმების

ბიზნესი, http://www.geostat.ge/index.php?action=page&p_id=238&lang=geo

10. Modern Money Theory and New Currency Theory A comparative discussion, including an assessment of their relevance to monetary reform; real-world economic review, issue no. 66; Joseph Huber, 2014; <http://www.paecon.net/PAEReview/issue66/Huber66.pdf>

11. Preventing Financial Instability and Currency Crises by Horst Siebert No. 1401| February 2008, Kiel Institute for the World Economy, Düsternbrooker Weg 120, 24105 Kiel, Germany, <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.522.9297&rep=rep1&type=pdf>

12. Л.Н. Красавина, Т.И. Алибегов, С.А. Былиняк. .. МЕЖДУНАРОДНЫЕ ВАЛЮТНО-КРЕДИТНЫЕ И ФИНАНСОВЫЕ ОТНОШЕНИЯ, МОСКВА «ФИНАНСЫ И СТАТИСТИКА-2000, ISBN 5-279-02117-2, 83 263-264

REFERENCES:

1) Baiashvili Tamar, Currency policy for Georgian economy; Journal of Economy and Banking; 2015, volume 3; N3 pp. 42-60.

2) Chikobava Malkhaz, The next wave of a world economic crisis and its influence on Georgia, Ivane Javakhishvili State University, Globalization, An International Scientific-Practical conference „Contemporary Problems of international business and development trends” April 6-7, 2012, pp. 61-65

3) Chiladze Izolda, Problematic issues of the world sole currency, Ivane Javakhishvili State University, Globalization, An International Scientific-Practical conference „Contemporary Problems of international business and development trends” April 6-7, 2012, pp. 330-331

4) Organic law on National Bank of Georgia, Article 34, Item 2; Tbilisi, 2009, September 24. N1676 -IIS.

5) Exchange rate policy and reserve management, <https://www.nbg.gov.ge/index.php?m=521>. (21.02.2017)

6) Official exchange rate of LARI against foreign currencies,

<https://www.nbg.gov.ge/index.php?m=582&lng=geo>. (21.02.2017)

7) Ministry of Economy and Sustainable Development of Georgia, Foreign Trade 2016 <http://economy.ge/ge/economic-sectors/trade>

8) LEPL – Georgian National Tourism Administration, visitors' statistic information: <http://gnta.ge/ge/2016-%E1%83%AC%E1%83%94%E1%83%9A%E1%83%A1-%E1%83%A1%E1%83%90%E1%83%94%E1%83%A0%E1%83%97%E1%83%90%E1%83%A8%E1%83%9D%E1%83%A0%E1%83%98%E1%83%A1-%E1%83%9D-%E1%83%95%E1%83%98%E1%83%96%E1%83%98%E1%83%A2/>;

9) National Statistics Office of Georgia, Business Register By legal status, http://www.geostat.ge/index.php?action=page&p_id=239&lang=eng;

10) Huber Joseph, Modern Money Theory and New Currency Theory A comparative discussion, including an assessment of their relevance to monetary reform; real-world economic review, issue no. 66; 2014; <http://www.paecon.net/PAEReview/issue66/Huber66.pdf>;

11) Preventing Financial Instability and Currency Crises by Horst Siebert No. 1401| February 2008, Kiel Institute for the World Economy, Düsternbrooker Weg 120, 24105 Kiel, Germany, <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.522.9297&rep=rep1&type=pdf>;

12) Krasavina L.N., Alibegov T.I., Bilinyak S.A., International Monetary and Financial Relations, Moscow, „Finance and Statistics -2000, ISBN 5-279-02117-2, pp. 263-264.

**CHANGE IN EXCHANGE RATE: ITS IMPACT
ON ACTIVITY OF BUSINESS COMPANIES AND ANALYSIS
OF SOME PREVENTION MEASURES**

George Abuselidze

Professor, Doctor of Economics,
Shota Rustaveli State University

Giorgi Katamadze,

PhD Student,
Shota Rustaveli State University

RESUME

The instability and change of exchange rate is one of the most important problems in Georgia. It often necessitates discussions of some key issues in force majeure situation and making of the prompt decisions, especially for those involved in business related to currency.

The change of exchange rate directly affects the citizens since the rise of foreign currency exchange rate proportionally influences the prices. The system of foreign trade is fully depended on exchange rate, serving as the benchmark for the importers and exporters in balancing and fixing the prices. All these have a great influence on economical development of the country. The present paper analyses the abovementioned issues.

Keywords: Currency exchange, National Bank, Business subjects, Economic development, Crisis, Import, Export, Strategy, Converting.

JEL Codes: G20, G21, G23, G28